

Liturgiesuggesties Rwanda

Handreikingen om een dienst te organiseren rond actieland Rwanda

Rwanda centraal

Jullie gemeente steunt een of meerdere projecten in Rwanda. Zo kan de kerk daar diaconaal werk doen, wat zonder deze bijdrage niet mogelijk zou zijn. En zo helpen we elkaar om samen kerk in actie te zijn, hier en in Rwanda. Naast dit diaconale werk zijn we als kerken ook verbonden door wat we geloven en hoe we dat vieren. Denk bijvoorbeeld aan het Onze Vader, dat door christenen wereldwijd elke zondag wordt uitgesproken. Of aan het aansteken van een kaars als teken van Gods aanwezigheid, een symbool dat meer zegt dan woorden en dat overal wordt herkend. In een kerkdienst waarin Rwanda centraal staat, kunnen deze elementen een plek krijgen. In deze handreiking vind je ideeën om zo'n dienst te organiseren. Ze zijn bedoeld als losse ideeën om zelf een dienst mee vorm te geven, die past in jullie context.

Liturgische onderdelen

Aansteken kaars

In het startpakket van Rwanda zit een filmpje waarin een kaars wordt aangestoken. Gebruik dit filmpje bijvoorbeeld aan het begin van de dienst. Vraag een moment stilte en benoem dat we vandaag in verbondenheid met de kerk in Rwanda het licht van Christus ontsteken, daar en hier. Nadat het filmpje is afgelopen kun je zelf een kaars aansteken. Zo laat je vanaf het begin van de dienst de verbondenheid zien met de kerk in Rwanda.

Begroet elkaar op een Afrikaanse manier

Na het intochtlied en votum en groet kan de voorganger de gemeenteleden begroeten op een Afrikaanse manier:

Eerst de vrouwen

Laat alle vrouwen die er zijn opstaan. 'Wat goed jullie te zien, vrouwen die hier zijn in de voetsporen van Mirjam en Maria, Ruth en Naomi – waar zou de kerk zijn zonder de inbreng van vrouwen zoals jullie?' Vrouwen gaan staan en zingen een loflied:

Laten wij nu samen zingen, prijzen, loven de Heer

Laat ons dat tezamen doen: zingen, prijzen, loven de Heer

zingen, prijzen, loven de Heer (4x)

Dan de mannen

Laat alle mannen die er zijn nu opstaan. 'Wat goed dat jullie er zijn. Mannen in de voetsporen van vele bijbelse personen met elk jullie eigen talenten – waar zou de kerk zijn zonder de inbreng van mannen zoals jullie?' Mannen zijn gaan staan en zingen na de begroeting het loflied.

kerk in actie

Tot slot de kinderen en jongeren

Laat alle jongeren en kinderen die er zijn nu opstaan. 'Wat goed dat jullie er zijn! Tieners en kinderen in de voetsporen van Bijbelse kinderen, zoals Jozef en Samuël, het zusje van Mozes en vele anderen – waar zou de kerk zijn zonder jullie inbreng?' Jongeren zijn gaan staan en zingen na de begroeting het loflied.

Laat iedereen het lied daarna nog enkele malen samen zingen. Neem hier de tijd voor.

Introductie thema

Deze dienst is een andere dan anders. Neem mensen mee in het thema van de dienst door een korte introductie, zodat ze weten wat er zal komen. Waarschijnlijk zijn de meeste mensen al op de hoogte via nieuwsbrief of kerkblad, maar het is voor iedereen prettig te weten waar deze dienst over gaat. In het actielandenpakket zit een introductiefilm over Rwanda. Heb je dit filmpje niet kort geleden laten zien, dan zou je dit goed kunnen gebruiken bij de introductie.

Liederen aan het begin van de dienst

Er zijn mooie Rwandese liederen die je aan het begin van de dienst kunt gebruiken. Als welkom of als kyrie.

Zie volgende pagina's.

41 Weg met de kruik die jij bij je draagt!

Rwanda

1 Weg met de kruik die jij bij je draagt!
Re - k'i - ki - bi - ndi wi - ko - re - ye
 (Solo) (Allen)

Hier stroomt het le - ven - de wa - ter vol - op.
u - ba - she ku - bo n'u - bu - gi - ngo
 (Solo) (Allen)

Wie daarvan put en drinkt wordt van zijn dorst voorgoed verlost! —
I - ki - bi - ndi cya - we n'i - shy - ri rya - kwi - zi - ngi - ye - ho

2 Weg met de kruik die jij bij je draagt! Hier stroomt het levende water volop. De liefde schenkt zich uit, geneest van haat een ieder die drinkt	)) bis	Rek' ikibindi wikoreye ubashe kubon' ubugingo lkibindi cyawe n' ubwanganyi rwose bureke	)) bis
3 Weg met de kruik die jij bij je draagt! Hier stroomt het levende water volop. Het wast de zonde af, want Jezus heeft je daarvan bevrijd.	)) bis	Rek' ikibindi wikoreye ubashe kubon' ubugingo lkibindi cyawe n' ibyaha nyabuna bireke	)) bis
4 Maak je geen zorgen om je bestaan. Want wie in Christus Jezus gelooft, weet: Hij alleen is Heer! Bid dan dat ons de hemel behoedt.	)) bis	Reka kwiheba mw' ibi bihe iringir' umukiza Jesu nuseng' umwizere v' ukuri azakurwanirira	)) bis

Tekst en muziek: Rwamunyana Juvénal; vertaling: Sytze de Vries

Verzoening is voor Rwanda na de genocide van 1994 een belangrijk thema. De auteur van dit lied, de musicus en jeugdleider Rwamunyana Juvénal, gebruikt liederen als een manier om de traumatische ervaringen te uiten. Op die manier werkt hij met veel koren van de Presbyteriaanse kerk in Rwanda (EPR), een partnerkerk van de Gereformeerde Kerken.

Uit: *Hoop van alle volken*, 41

kerk in actie

49 Wij zijn hier gekomen

Rwanda

Wij zijn hier ge - komen als kinderen van Eén Heer; en niets kan ons beletten —
Ensem-ble nous sommes le peuple de Dieu u - ni; au - cu - ne for - ce ne peut

— om in Zijn naam bergen te ver - zetten tot Zijn eer. Samen bouwen
— nous di - vi - ser travaillant en - semble a - vec Dieu nous cré - ons u -

wij aan een ge-meenschap van hoop, van een nieuwe hoop voor A - fri - ka.
ne nou - velle com - mu - nauté, c'est l'es - pé - ran - ce pour l'Afri - que.

Tekst: Adubra Franck Manuli (Togo); muziek: Rwamunyana Juvénal; vertaling: Elly Zuiderveld-Nieman

Verzoening is voor Rwanda na de genocide van 1994 een belangrijk thema. De kerkkoren zijn belangrijke ontmoetingsplaatsen voor jongeren, waar ze over hun ervaringen kunnen vertellen en God kunnen danken dat ze nog leven. Het samen zingen bemoedigt hen om vertrouwen te hebben in de toekomst en geeft hun een plek om te rouwen over de volkerenmoord.

Van oorsprong staat dit lied genoteerd in een 2/4-maat.

Uit: *Hoop van alle volken*, 49

kerk in actie

Zingen

In de kerken in Rwanda wordt veel gezongen. Hieronder vind je een aantal suggesties voor liederen die je in de dienst kunt gebruiken.

Ntawundi wasa na Yesu (Lied dat men bij Mwana Ukundwa vaak zingt)

Ntawundi wasa na Yesu
Ntawundi wasa na we 2x

Nashakashatse hose hose
Narebarebye hose hose
Nazengurutse hose hose
Ntawundi wasa na we

Vertaling: "Er is echt niemand als Jezus

Er is echt niemand zoals Jezus
Er is echt niemand zoals Hij
We kijken overal in het rond
We kijken omhoog en op de grond
We kijken overal om ons heen
Er is echt niemand zoals Hij!

Nta - wu - ndi wa - sa na Ye - su,
3 Nta - wu - ndi wa - sa na we. Nta - wu - ndi
7 wa - sa na Ye - su, Nta - wu - ndi wa - sa na we.
11 Na - sha - ka - sha - tse ho - se ho - se, Na -
14 re - ba - re - by - e ho - se ho - se, Na -
16 zen - gu - ru - tse ho - se ho - se, Nta -
18 wu - ndi wa - sa na we.

kerk in actie

Alleluia

Itande Kakoma, Ruanda.

Al - le - lu - ia. Al - le - lu - ia.

Al - le - lu - ia. Al - le - lu - ia.

Al - le - lu - ia. Al - le - lu - ia.

Al - le - lu - ia. Al - le - lu - ia.

Andere liederen, niet uit Rwanda

Liederen & gebeden uit Iona, Glasgow

- 3 Nu het avond is - Malawi
- 17 Goedheid is sterker dan slechtheid - tekst Desmond Tutu
- 37 Sanzeni na? - Zuid-Afrika - What have we done / What is our sin?
- 38 Jesu tawa pano - Zimbabwe - Jesus we are here for you
- 50 Thuma mina - Zuid-Afrika - Jesus send me

Opstaan! Liederen & gebeden uit Iona, Glasgow & de rest van de wereld

- 3 Bless the Lord - Kenia - My sisters, bless the Lord
- 18 Mayenziwe - Zuid Afrika - Laat uw wil gedaan worden o Heer (uit Onze Vader)
- 30 Uyai mose - Zimbabwe - Komt alle volken, komt en prijst je schepper. Komt en aanbidt de Heer)
- 48 Amen alleluia - Zuid Afrika

Hoop van alle volken

- 2 Kyrie (Zuid-Afrika)
- 17 Hallelujah!
- 24 Sanna (Hosanna) (Zuid-Afrika)

Tekstlezing en thema

De kerk in Rwanda is een dienende kerk, die er probeert te zijn in een context van armoede en spanning en daar probeert te delen van wat ze heeft gekregen. Hier kun je bij de tekstlezing en de verwerking goed bij aansluiten. Een paar suggesties:

- Johannes 6:1-15 - Een bekend verhaal waarmee je in deze dienst goed de boodschap kunt onderstrepen dat het uiteindelijk niet alleen gaat om de hoeveelheid van ons dienen, maar dát we dienen en God dat wil zegenen. Zo verdwijnt de kramp dat er iets opgelost moet worden en wordt dienen veel meer een geestelijke houding waarmee je in de wereld wil staan: een dienende kerk, hier en in Rwanda.
- Handelingen 2:41-47 - Een gedeelte over het leven van de eerste gemeente, dat ook iets vertelt over de indruk die deze gemeente maakt in haar omgeving en erop gericht is te delen van wat ze heeft ontvangen.
- Mattheüs 5:13-16 - Dit gedeelte kun je eventueel aanvullen met vers 1-15. Centraal staat de gedachte dat je wat je hebt ontvangen, niet voor jezelf houdt, maar deelt met anderen om je heen. Je bent geroepen om zout te zijn, een samenleving op smaak te brengen en om door wat je doet (je goede daden) iets van God zelf te laten zien.

Verwerken

Het is mooi om in deze dienst als gemeentelid ook iets te kunnen doen voor Rwanda:

- Bestem de collecte voor het project dat jullie als gemeente steunen. Laat vooraf het collectefilmpje zien en kondig het met een warme aanbeveling aan. Het filmpje vind je in het actielandenpakket dat je hebt ontvangen.
- Leg vooraf aan de dienst een boek neer of post-its waar mensen hun gebedspunten voor Rwanda op kunnen schrijven. Neem deze punten mee in de gebeden. Laat de gebeden bijvoorbeeld door een paar gemeenteleden doen.
- Laat als teken van verbondenheid gemeenteleden een kaarsje aansteken voor hun medegelovigen in Rwanda. Je zou dit bijvoorbeeld voor de gebeden kunnen doen en na het aansteken van de kaarsjes vanzelf over kunnen gaan naar de gebeden. Zing tijdens het aansteken bijvoorbeeld het Taizélied 'Jesus U bent het Licht in ons leven'.

Gebeden

Als onderdeel van de gebeden kun je dus kaarsjes en gebedspunten gebruiken. Als teken van verbondenheid kun je de gebeden afsluiten met het Onze Vader dat door gelovigen op een indrukwekkende wijze wordt gezongen. Je vindt het filmpje daarvoor in het startpakket. Zo bid je niet alleen voor de kerk en christenen in Rwanda, maar ook met hen.

In de gebeden kun je eventueel gebruik maken van onderstaande gebeden:

Gebed 1

Goede God,

We danken U voor al het goede dat U ons geeft: de aarde om op te wonen, mensen om van te houden, een dak boven ons hoofd, elke dag opnieuw voldoende te eten en te drinken.

We danken U ook voor de kerk, de wereldwijde kerk waar wij deel van uitmaken, maar ook deze kerk waar wij elkaar ontmoeten en onze handen vouwen. Vaak lijkt de kerk vanzelfsprekend in ons leven, maar soms beseffen we hoe bijzonder het is om in gemeenschap met anderen te leven.

We bidden U voor de kerk in Rwanda. Wilt U voorgangers en jeugdleiders helpen om de jongeren te betrekken bij de kerk? Wij bidden U dat de kerk vertrouwen uitstraalt, dat ze jongeren, die de kerk niet kennen of die de kerk vaarwel hebben gezegd, weet te motiveren en te inspireren.

Geef hen enthousiasme om deel uit te maken van uw kerk. Geef dat de kerk een plek mag zijn waar ze zich veilig en geborgen voelen, waar ze mogen nadenken over hun leven en hun geloof, waar ze nieuwe mogelijkheden leren zien en nieuwe kansen krijgen. Laat uw kerk in Rwanda een gemeenschap zijn van mensen die willen delen.

Leer ons ook in onze eigen kerk om uitnodigend te zijn voor jong en oud, voor iedereen die op zoek is. Leer ons om mededeelzaam te zijn in woord en daad, in tijd en aandacht, voor iedereen die dat nodig heeft.

Amen

Gebed 2

Goede God, U die de bron bent voor ons voor elkaar bestaan

Niemand kan iets aan een broeder of zuster geven

Als wij niet in de eerste plaats aan u behoren.

Geef ons dat wij door uw Geest met elkaar verbonden zijn

Zodat de Geest ons transformeert in een nieuwe mensheid,

Vrij en verenigd in uw liefde.

Uit: *In God's Hands. Common Prayer for the World. World Council of Churches*

Gedicht

Een gedicht kan helpen om wat je wilt zeggen met andere taal te beschrijven. Hieronder een gedicht uit Rwanda, 'Hoe groot de liefde' en een gedicht uit het gebedenboek van de Wereldraad van Kerken, 'Als levens verloren gaan'.

Hoe groot de liefde

Hoe groot de liefde van onze Here
Wie kan bevatten hoe groot zij is?
Zij reikt voorbij de zon, maan en sterren
daalt af in hel'vuur en duisternis
Door haar kwam Jezus naar onze aarde
en gaf vermoeiden Zijn rust
en wordt nog elke zoon ooit verloren
bij thuiskomst welkom gekust

Ook als we zeeën vol schrijfkinkt hadden
met alle luchten als ons papier
en alle planten ons schrijfbaar waren
dan werd ons schrijfsel nog steeds summier
Beschreef een ieder op onze aarde
Gods liefde met veel geduld
Voor 't werk compleet was
zou de zee droog zijn en onze lucht overvuld

Vers 1 en 3 van een Rwandees lied, oorspronkelijke titel: Mbeg'urukundo

Als levens verloren gaan en families verdeeld
God, troost hen die verdriet hebben
Als huizen verwoest en dromen kapot gemaakt worden,
Geef de kwetsbaren onderdak.
Als mensen op de vlucht slaan en hoop verdwijnt,
Breng kalmte (rust) te midden van angst.
Waar paniek overheerst en moed ontbreekt,
Herstel de kracht voor allen die doorgaan.
En als mensen het uitroepen,
Heer, open onze oren om te horen,
Ons verstand om te begrijpen
En ons hart om te reageren
Met compassie/ medeleven

Uit: *In God's Hands. Common Prayer for the World. World Council of Churches*

kerk in actie

Zegen

Betrek in de zegen ook de kerk in Rwanda, bijvoorbeeld door te benoemen dat de gemeente de zegen ontvangt van de God van de kerk hier en in Rwanda. Met lied 423 uit het Liedboek, zou je de dienst kunnen afsluiten met het oog op de wereldwijde kerk.

Nu wij uiteengaan vragen wij God:
ga met uw licht voor ons uit!
Nu wij uiteengaan wens ik jou toe:
ga met God!
Vaya con Dios en à Dieu!

Voor wie ons lief zijn vragen wij God:
ga met uw licht vóór hen uit!
Al onze vrienden wensen wij vrede:
ga met God!
Vaya con Dios en à Dieu!

Voor alle mensen op onze weg:
vrede en goeds in elk huis!
Voor al wie kwamen onder dit dak:
ga met God!
Vaya con Dios en à Dieu!